

Διδακτική πρόταση για τη διδασκαλία της δομής του κειμένου στο Γυμνάσιο

Στόχος:

Οι μαθητές / τριες να παράγουν δικό τους λόγο αφού πρώτα συνειδητοποιήσουν ότι:

- κάθε κείμενο για να είναι κατανοητό πρέπει να είναι ορθά δομημένο
- η ορθή δομή εξαρτάται από τη λογική αλληλουχία, δηλαδή από το λογικό ειρμό των νοημάτων και από τη συνοχή των προτάσεων
- ο ρόλος των διαρθρωτικών / συνδετικών λέξεων στο «χτίσιμο» ενός κειμένου, είναι πολύ σημαντικός

Οργάνωση τάξης

Ενιαία ή και ομαδική

Πορεία μαθήματος

1. Ο/Η καθηγητής/τρια διατυπώνει καταρχήν το ερώτημα *τι είναι δομή*. Γράφονται στον πίνακα λέξεις που αφορούν το θέμα και τις οποίες αναφέρουν οι μαθητές/τριες στην προσπάθειά τους να δώσουν έναν ορισμό. Στη συνέχεια συζητούν *που υπάρχει δομή*¹ και ο καθηγητής/τρια θέτει το ερώτημα *αν υπάρχει άραγε δομή και στο γραπτό λόγο και ποιος είναι ο ρόλος της*.
2. Ο/Η καθηγητής/τρια δίνει στους/στις μαθητές/τριες μικρό κείμενο του οποίου η δομή έχει αλλοιωθεί (σελ. 3).
3. Έπειτα ζητά από τους/τις μαθητές/τριες να διαβάσουν το κείμενο και να επισημάνουν τι είναι αυτό που του λείπει.
4. Διαπιστώνουν από κοινού ότι οι προτάσεις δε συνδέονται λογικά μεταξύ τους, ότι δηλ. δεν υπάρχει νοηματική αλληλουχία.
5. Καταλήγουν στο πρώτο σημαντικό συμπέρασμα σχετικά με την οργάνωση και τη δομή του λόγου: **για να είναι κατανοητό ένα κείμενο πρέπει σ' αυτό να υπάρχει λογική αλληλουχία**².
6. Στη συνέχεια οι μαθητές/τριες καλούνται να αποκαταστήσουν το κείμενο τοποθετώντας τις προτάσεις σε λογική σειρά.
7. Διαβάζεται το κείμενο όπως αποκαταστάθηκε και ο/η καθηγητής/τρια το παρουσιάζει με διαφάνεια (ή με φυλλάδιο) στην τελική του μορφή (σελ. 6/διαφ.1).Επισημαίνεται το γεγονός ότι συγκεκριμένες λέξεις/φράσεις (οι συνδετικές) καθοδήγησαν την προσπάθειά τους να το αποκαταστήσουν.
8. Δίνεται στους/στις μαθητές/τριες οδηγία να συνθέσουν δική τους παράγραφο χρησιμοποιώντας και λέξεις/φράσεις που απομονώνονται από το κείμενο. Στη συνέχεια ανταλλάσσουν με το διπλανό τους την παράγραφο που ετοίμασαν.
9. Κάθε μαθητής καλείται να αξιολογήσει κατά πόσο η παράγραφος που έχει μπροστά του έχει επιτυχημένη δομή (για να βοηθηθούν στην αξιολόγηση, παροτρύνονται να συνθέσουν πλαγιότιτλο της παραγράφου που έχει καθένας μπροστά του). Κάποιες απ' αυτές διαβάζονται και αξιολογούνται απ' όλη την τάξη.
10. Έπειτα οι μαθητές/τριες παίρνουν και δεύτερο κείμενο από το οποίο έχουν αφαιρεθεί οι διαρθρωτικές λέξεις που δίνονται στο πλαίσιο. Καλούνται να τις τοποθετήσουν σε κατάλληλη θέση (σελ. 5).

¹ ο τρόπος με τον οποίο έχει φτιαχτεί, χτιστεί ή κατασκευαστεί κάτι / ο τρόπος με τον οποίο επιμέρους στοιχεία σχετίζονται και συνδέονται μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενιαίο σύνολο

² η λογική σύνδεση, ο ειρμός

11. Αφού ολοκληρώσουν την πιο πάνω εργασία, αξιολογούν τη νέα μορφή του κειμένου όπως προέκυψε και καταλήγουν στο δεύτερο συμπέρασμα σχετικά με την οργάνωση και τη δομή του λόγου: *οι συνδεδετικές λέξεις παίζουν σημαντικό ρόλο γιατί χάρη σ' αυτές ένα κείμενο αποκτά συνοχή αφού τα νοήματα δένονται μεταξύ τους και ο λόγος εξελίσσεται ομαλά.*
12. Διαβάζεται το κείμενο συμπληρωμένο και ο/η καθηγητής/τρια το παρουσιάζει με διαφάνεια (ή με φυλλάδιο) στην τελική του μορφή και με τις συνδεδετικές λέξεις τονισμένες (σελ. 7/διαφ.2).
13. Επιχειρείται τοποθέτηση των συνδεδετικών λέξεων και σε άλλα σημεία του κειμένου και ακολουθεί συζήτηση για τη δυναμική που αποκτά ο λόγος ανάλογα με τη θέση των λέξεων μέσα στο κείμενο.
14. Δίνεται στους/στις μαθητές/τριες η άσκηση της σελ. 9 του σχεδίου μαθήματος ή άσκηση συγγραφής παραγράφου/φων με έμφαση στη χρήση των πιο κατάλληλων για κάθε περίπτωση συνδεδετικών λέξεων/φράσεων, τις οποίες θα υπογραμμίσουν και των οποίων τη λειτουργικότητα θα μπορούν να δικαιολογήσουν προφορικά. Για την άσκηση αυτή καλούνται να αξιοποιήσουν τις διαρθρωτικές/συνδεδετικές λέξεις που καταγράφονται στη σελ. 8 του σχεδίου μαθήματος.

Μέθοδοι διδασκαλίας

Ατομική, Συνεργατική, Διερευνητική

Μέσα διδασκαλίας

Πίνακας ή και ανακλαστικό διασκόπιο, φυλλάδια για τους/τις μαθητές/τριες

ΚΕΙΜΕΝΟ Α΄

α) Αφού διαβάσετε το παρακάτω κείμενο να καταγράψετε τις παρατηρήσεις σας.

Επίσης, επειδή οι χαρακτήρες των παιδιών που συμμετέχουν είναι διαφορετικοί, συχνά προκαλούνται διαφωνίες, μικροπαρεξηγήσεις και συμφιλιώσεις. Ο δεύτερος είναι ότι μαθαίνει στα παιδιά τις έννοιες της πειθαρχίας, της αγωνιστικότητας και της άμιλλας αλλά και τα διδάσκει να βάζουν στην άκρη τον εγωισμό τους προκειμένου να συνεργαστούν. Η Ψυχολογία θεωρεί το ομαδικό παιχνίδι απολύτως απαραίτητο για την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Άρα, το ομαδικό παιχνίδι είναι απολύτως απαραίτητο αφού βοηθάει τα παιδιά να μπουν πιο προετοιμασμένα στο παιχνίδι της ζωής γιατί βέβαια και η ζωή είναι ένα ομαδικό παιχνίδι. Ο πρώτος λόγος είναι ότι ενισχύει τη συναναστροφή και την επικοινωνία με τους άλλους. Αυτές ακριβώς οι καταστάσεις μαθαίνουν το παιδί να διαχειρίζεται τις σχέσεις του με τους άλλους.

.....
.....
.....

ΚΕΙΜΕΝΟ Β΄

Στο πλαίσιο σας δίνονται έξι (6) συνδεδεμένες λέξεις-φράσεις. Να τις τοποθετήσετε στην παράγραφο που ακολουθεί ώστε να επιτύχετε τη νοηματική συνοχή του.

εξαιτίας, χωρίς αμφιβολία, παρόλα αυτά, επιπρόσθετα, συμπερασματικά, είναι ολοφάνερο

..... πως όλο και περισσότερο γίνονται πραγματικότητα όσα ο άνθρωπος ονειρευόταν εδώ και πολλές χιλιετίες. αυτό το χρωστάει στις διάφορες μηχανές που εφηύρε ιδιαίτερα τους δύο τελευταίους αιώνες. Χάρη σε αυτές κατάφερε να ανυψώσει το βιοτικό του επίπεδο και να πολλαπλασιάσει τη σωματική του δύναμη. Όσα του στέρησε η φύση κατάφερε να τα αποκτήσει με τις μηχανές. Αυτές του έδωσαν την ικανότητα να πετάει στον ουρανό, να τρέχει με μεγάλη ταχύτητα ή να ταξιδεύει στις θάλασσες. όμως οι μηχανές είχαν και πολλές αρνητικές συνέπειες, που έκαναν τα όνειρά του εφιάλη. τους το περιβάλλον μολύνεται. παρατηρείται και εξάντληση των πρώτων υλών κυρίως του πετρελαίου. ο άνθρωπος μπορεί να επιτύχει πολλά συνήθως όμως όλα στρέφονται εναντίον του!

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 1

Η Ψυχολογία θεωρεί το ομαδικό παιχνίδι απολύτως απαραίτητο για την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Ο πρώτος λόγος είναι ότι ενισχύει τη συναναστροφή και την επικοινωνία με τους άλλους. Ο δεύτερος είναι ότι μαθαίνει στα παιδιά τις έννοιες της πειθαρχίας, της αγωνιστικότητας και της άμιλλας αλλά και τα διδάσκει να βάζουν στην άκρη τον εγωισμό τους προκειμένου να συνεργαστούν. Επίσης, επειδή οι χαρακτήρες των παιδιών που συμμετέχουν είναι διαφορετικοί, συχνά προκαλούνται διαφωνίες, μικροπαρεξηγήσεις και συμφιλιώσεις. Αυτές ακριβώς οι καταστάσεις μαθαίνουν το παιδί να διαχειρίζεται τις σχέσεις του με τους άλλους. Άρα, το ομαδικό παιχνίδι είναι απολύτως απαραίτητο αφού βοηθάει τα παιδιά να μπουν πιο προετοιμασμένα στο παιχνίδι της ζωής γιατί βέβαια και η ζωή είναι ένα ομαδικό παιχνίδι.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 2

Είναι ολοφάνερο πως όλο και περισσότερο γίνονται πραγματικότητα όσα ο άνθρωπος ονειρευόταν εδώ και πολλές χιλιετίες. **Χωρίς αμφιβολία** αυτό το χρωστάει στις διάφορες μηχανές που εφηύρε ιδιαίτερα τους δύο τελευταίους αιώνες. Χάρη σε αυτές κατάφερε να ανυψώσει το βιοτικό του επίπεδο και να πολλαπλασιάσει τη σωματική του δύναμη. Όσα του στέρησε η φύση κατάφερε να τα αποκτήσει με τις μηχανές. Αυτές του έδωσαν την ικανότητα να πετάει στον ουρανό, να τρέχει με μεγάλη ταχύτητα ή να ταξιδεύει στις θάλασσες. **Παρόλα αυτά** όμως οι μηχανές είχαν και πολλές αρνητικές συνέπειες, που έκαναν τα όνειρά του εφιάλτη. **Εξαιτίας** τους το περιβάλλον μολύνεται. **Επιπρόσθετα** παρατηρείται και εξάντληση των πρώτων υλών κυρίως του πετρελαίου. **Συμπερασματικά** ο άνθρωπος μπορεί να επιτύχει πολλά συνήθως όμως όλα στρέφονται εναντίον του!

Ενδεικτικές διαρθρωτικές / συνδετικές λέξεις-φράσεις

Είναι οι λέξεις που συνδέουν μικρότερα ή μεγαλύτερα μέρη του λόγου και δηλώνουν:

Αίτιο – αποτέλεσμα: επειδή, γιατί, διότι, γι' αυτό, για τους πιο πάνω λόγους, λόγω του ότι, ως εκ τούτου, κατά συνέπεια, όπως ήταν αναμενόμενο, ως αποτέλεσμα, ως επακόλουθο, επομένως, αφού-τότε κ.ά.

Αντίθεση – εναντίωση: αντίθετα όμως, εν αντιθέσει, ωστόσο, αλλά, από την άλλη, εξάλλου, αντί τούτου, παρόλο που, αν και, τουναντίον κ.ά.

Επεξήγηση: δηλαδή, με άλλα λόγια, για να γίνω πιο σαφής, διευκρινιστικά κ.ά.

Χρονική σχέση / ακολουθία: αρχικά, καταρχήν, πρώτα-πρώτα, έπειτα, στη συνέχεια, το επόμενο, προηγουμένως, ταυτόχρονα, στο μεταξύ, τελικά, τότε, κ.ά.

Όρο – προϋπόθεση: αν, εκτός αν, σε περίπτωση που, με την προϋπόθεση ότι, λαμβάνοντας υπόψη πως κ.ά.

Βεβαιότητα: αναμφισβήτητα, ανατίρρητα, αναμφίβολα, οπωσδήποτε, πράγματι, είναι ολοφάνερο, είναι κοινή διαπίστωση, είναι γενικά παραδεκτό, γεγονός είναι ότι, είναι κοινός τόπος, δεν αμφισβητεί κανείς κ.ά.

Ομοιότητα / αναλογία: επίσης, στο ίδιο μοτίβο, παράλληλα, αναλογικά, παρόμοια, όπως ακριβώς-έτσι και, κατά τον ίδιο τρόπο, σύμφωνα με τα παραπάνω κ.ά.

Σύγκριση: συγκριτικά με, αντιπαραβάλλοντας, αντιδιαστέλλοντας, αν κρίνει κανείς σε σχέση με κ.τ.λ.

Συμπλήρωση: επιπλέον, εκτός απ' αυτό, επιπρόσθετα, συμπληρωματικά, ακόμα ένα σημείο, όλο και περισσότερο, θα μπορούσε να προσθέσει κανείς, μ' αυτόν τον τρόπο κ.ά.

Έμφαση: πρέπει να τονιστεί, είναι αξιοπρόσεκτο, είναι χαρακτηριστικό ότι, ας μην παραβλέψουμε, ιδιαίτερα σημαντικό είναι, αξιοσημείωτο είναι, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε κ.ά.

Παράδειγμα: για παράδειγμα, χαρακτηριστικό παράδειγμα, λόγου χάρη, ενδεικτικά κ.ά.

Συμπέρασμα: συμπερασματικά, συνοψίζοντας, ανακεφαλαιώνοντας, εν κατακλείδι, άρα λοιπόν, επομένως, συνεπώς, αβίαστα συμπεραίνει κανείς, είναι ευλογοφανές, αποδεικνύεται άρα κ.ά.

Προτροπή: επιβάλλεται, πρέπει, οφείλουμε, είναι υποχρέωση όλων, είναι ευθύνη μας, είναι χρέος μας, για να θεραπεύσουμε κ.ά.

Άσκηση για το σπίτι

Εμπλουτίστε το κείμενο που ακολουθεί με συνδεδετικές λέξεις / φράσεις.

Η πρώτη μου αγάπη, ήταν δέκα χρόνια μεγαλύτερη από μένα, ίσως και πιο πολύ. Θα φανταστείτε το αιώνιο ειδύλλιο, του αμούστακου παιδιού και της ώριμης γυναίκας, ή μάλλον χήρας, για να κυνηγήσω με μεγαλύτερη επιτυχία, τις υπεκφυγές της φαντασίας σας. Λοιπόν, όχι. Η πρώτη μου αγάπη, την εποχή που την αγάπησα, δεν ήταν παρά είκοσι χρόνων. Εγώ ήμουν οκτώ. Η διαφορά της ηλικίας μας αυτή καθ' αυτή δε θα ήταν μεγάλη, αν οι αριθμοί των χρόνων μου δεν ήσαν τόσο χαμηλά. Μα αυτό δεν έχει σημασία. Εκείνη την εποχή ο χρόνος ήταν κάτι το ανώτερο για μένα. Ήξερα ότι ήμουν οκτώ χρόνων, αλλά ήμουν βέβαιος ότι αυτό το νούμερο ήταν έναν συμβατικό σημείο προς ταξινόμηση της ηλικίας μου, απέναντι της ηλικίας του διπλανού μου. Δεν μπορούσα να εννοήσω, ότι μόλις οκτώ χρόνια έχουν περάσει από την ημέρα που είδα το φως. Χωρίς άλλο έπρεπε να ζούσα πολύ καιρό, είκοσι τριάντα χρόνια, ξέρω και γω [...]

M. Καραγάτσης, *Η κυρία Νίτσα*

Από το *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β' Γυμνασίου*, σελ. 174